

" ...

I. İPTAL DAVASININ GEREKÇESİ:

Davacı Cumhuriyet Halk Partisi iptal nedenlerini aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

"İptali istenen hükümler ve açıklamalar:

I - 1750 sayılı Yasanın 3 üncü maddesinin (b) bendi:

Üniversitelerin, öğrencilerini hangi nitelikte yetiştireceğini düzenleyen 3. maddenin (b) bendinde, öğrencilerin başka nitelikleri yanında "örf ve âdetlerine bağlı, milliyetçi" vatandaşlar olarak yetiştirilmesi hükmü de yer almaktadır. Yasanın bu hükmünün, üniversitelere yüklediği, öğrencilerini "örf ve âdetlerine bağlı, milliyetçi" kişiler olarak yetiştirme görevi, Anayasa'nın Cumhuriyetin niteliklerini saptayan hükümlerine olduğu kadar eğitim ve öğretimin niteliklerini saptayan hükümlerine de aykırıdır.

1) Anayasa'nın 2. maddesine göre, Türkiye Cumhuriyeti "Başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan" bir devlettir. Bu temel ilkeler arasında, "Türk Milliyetçiliği", "Yurtta sulh cihanda sulh" ve Atatürk Devrimlerine bağlılık" ilkeleri yer almaktadır.

"Atatürk Devrimlerine bağlılık" anayasal bir ilke olmadan önce de Türkiye Cumhuriyeti'nin temel dayanaklarından biri idi ve Cumhuriyet dönemi millî eğitiminin ana politikası "Atatürk Devrimlerine bağlı" kuşaklar yetiştirmek olmuştur ve 1961 Anayasanın yürürlüğe girmesinden sonra Atatürk Devrimlerine bağlılık anayasal bir buyruk olmuştur.

Buna rağmen, 1750 sayılı Yasa, Üniversitelere "örf ve adetlerine bağlı" öğrenciler yetiştirme görevini vermiştir.

Bilindiği gibi, örf ve adet çok uzun zamanlardan beri uygulanan, meydana çıkan toplumsal davranış kurallarının bütününden oluşur. Küçük toplumlarda, bu toplumların tümüne yaygın örf ve adet kuralları bulunabileceği halde, büyük toplumlarda bu kurallar ya bölgesel - başlık parası gibi ya meslekî - ortakçılık, yarıcılık gibi nitelikte ortaya çıkar, ister genel, ister bölgesel olsun, örf ve adetin en önemli niteliği "naklî" olması, yani aklın süzgecinden geçmeden, kuşaktan kuşağa "nakledilmesi" geçmesidir.

Bu tür kurallara bağlılığı geliştirmeyi öngören bir yasa kuralının, "Atatürk Devrimlerine bağlılık" ilkesi ile bağdaştırılması mümkün değildir. Zira Anayasa Mahkemesinin Esas: 1969/52 ve Karar; 1972/2 sayılı kararında da belirtildiği üzere "çağdaş batı uygarlığının ve Atatürk Devrimi ilkelerinin gereği, her işte ve işlemde aklın ve müsbet ilmin kılavuz olmasıdır."

Diğer taraftan, Anayasa 21. ve 120 nci maddelerinde eğitim, öğretim ve öğrenimin "çağdaş bilim ve teknolojinin gerçeklerine" göre yürütülmesini istemektedir.

Yapılan açıklamaların da gösterdiği gibi. 1750 sayılı Yasa'nın üniversitelerimize verdiği, öğrencilerini "örf ve adetine bağlı" olarak yetiştirmek görevini Anayasa'nın buyrukları ile bağdaştırmak olanağı yoktur.

Bu bakımdan 1750 sayılı Yasanın 3 üncü maddesinin (b) bendinde yer almış olan "örf ve adetlerine bağlı" deyiminin iptali gerekir.

2) Yukarıda belirtildiği üzere, Türkiye Cumhuriyetinin niteliklerini saptayan temel ilkeler arasında "Türk Milliyetçiliği" ve "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkeleri de yer almıştır.

Buna rağmen 1750 sayılı Yasanın 3 üncü maddesinin (b) bendinde. Üniversitelerimize, hiç bir niteleme yapılmaksızın "milliyetçi" vatandaşlar yetiştirme görevi verilmiştir.

Milliyetçilik kavramı, herhangi bir nitelemeye tabî tutulmadığı vakit, gayet geniş ve her türlü karışıklığa yol açabilecek bir kavramdır. Nasyonal Sosyalizm ve faşizm gibi Anayasa'mızın reddettiği totaliter rejimlerin milliyetçilik anlayışı ile. Turancılık gibi Anayasa'nın başlangıç kısmında yer almış olan "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesi ile çatışacak, Milliyetçilik de aynı kelime ile ifade edilebilir. Milliyetçilik teriminin çok çeşitli yoruma müsait olmasından endişe eden Anayasa Koyucu, bu nedenle 2 nci maddede "Türkiye Cumhuriyeti... başlangıç kısmının 3 üncü fıkrasında Türk milliyetçiliğinden söz etmiş ve 54 üncü maddenin 1 inci fıkrasında kimlere Türk denileceğini "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür" hükmü ile belirtmiştir. .

1961 Anayasa'sının hazırlanmasına ilişkin Kurucu Meclis tutanakları incelendiğinde, bazı Temsilciler Meclisi üyeleri ile bazı Millî Birlik Komitesi üyelerinin Cumhuriyetin niteliklerini saptayan 2 nci maddeye "milliyetçi deyiminin eklenmesini istedikleri, uzun süren tartışmalardan sonra, yakanda kısaca değinilen tehlikeler nedeni ile, "milliyetçilik" deyiminin maddede yer almamasına karar verildiği ve Devletin niteliğinin "millî sıfatı ile belirlenmesi ile yetinildiği görülür.

Üniversitelerin öğrencilerini 3 üncü maddenin (b) bendinin öngördüğü gibi "millî tarih şuuruna sahip" vatandaşlar olarak yetiştirmesi ile onları "milliyetçi" olarak yetiştirmesi birbirinden farklı hususlardır. "Milliyetçi vatandaşlar yetiştirme görevi," "milliyetçilik" deyiminin hiç bir sınırlandırmaya, itelemeye tabî tutulmaksızın kullanılması neticesinde Anayasamızın anladığı milliyetçiliğin dışına taşabilecek niteliktedir. 1750 sayılı Kanunun hazırlık çalışmaları ve tasarının çeşitli komisyonlardan geçirdiği değişiklikler "Milliyetçilik" temirinin tehlikesini ve Anayasa'nın sınırlarını aşan uygulamalara yol açabileceğini gösterir.

1) Hükümet tarafından hazırlanıp, 3 Mart 1973 tarihinde Millet Meclisi Başkanlığına sunulan Üniversiteler Kanunu tasarısının 3 üncü maddesinin (b) bendi şu şekildedir: "b) Öğrencilerini bilim" anlayışı, kuvvetli, sağlam düşünceli aydınlar ve "Yüksek Öğrenime dayanan mesleklerle türlü bilim" ve uzmanlık kolları için iyi hazırlanmış bilgi ve "tecrübe sahibi elemanlar, Anayasa'da ifadesini bulan" Türk Devletinin ve Türk Devriminin İlkelerine "bağlı ve millî karakter sahibi vatandaşlar olarak yetiştirmek".

2) Millet Meclisi Millî Eğitim Komisyonunda yapılan değişikliklerden sonra aynı hüküm şu şekli almıştır: "b) Öğrencilerini, bilim anlayışı "kuvvetli, sağlam düşünceli, milliyetçi, millî tarih şuuruna sahip, vatanına, örf ve âdetlerine" bağlı aydınlar ve yüksek öğrenime dayanan mesleklerde türlü bilim ve uzmanlık kolları için iyi hazırlanmış bilgi ve tecrübe sahibi, sağlam karakterli vatandaşlar olarak yetiştirmek."

Görüldüğü üzere Millî Eğitim Komisyonu Hükümet tasarısındaki, "Anayasa'da ifadesini bulan Türk Devletinin ve Türk Devriminin ilkelerine bağlı ve millî karakter sahibi" ibaresini

E. Sayısı:1973/38

K. Sayısı:1975/23

çıkarmış bunun yerine "milliyetçi, millî tarih şuuruna sahip, vatanına, örf ve âdetlerine bağlı" ibaresini koymuştur.

3) Bütçe Plan Komisyonu ise, maddenin aynı bölümünü, yazı tekniği bakımından düzeltilmiş ve "millî tarih şuuruna sahip, vatanına, örf ve âdetlerine bağlı, milliyetçi..." ifadesini benimsemiş ve metin bu hali ile kanunlaşmıştır.

İleride, 1750 sayılı Yasa'nın 3 üncü maddesinin (b) bendini yorumlayacak bir yorumcu Hükümet tasarısında yer almış olan "Anayasa'da ifadesini bulan Türk Devletin ve Türk Devriminin ilkelerine bağlı ve milî karakter sahibi vatandaşlar yetiştirme" görevinin, Yasama Organınca benimsenmediğini, Anayasa'da Türkiye Cumhuriyetinin nitelikleri arasında yer almayan "milliyetçilik" ilkesinin, bu Üniversiteler Kanunu yolu ile hukuk hayatımıza sokulduğu kanısına varabilecek ve "milliyetçilik" deyimini, kendi anlayışına göre değerlendirecektir.

Aynı yorumcu, Yasama Organının, Hükümet tasarısında teklif edilen "Türk Devriminin ilkelerine" bağlı olma niteliğini de benimsemediğini, onun yerine "örf ve âdetlerine bağlı" kişilerin yetiştirilmesi gerektiği sonucuna kolaylıkla varılabilecektir.

Bu açıklamaların da gösterdiği gibi, Devletin Anayasa ile saptanmış niteliklerine aykırı olan ve 1750 sayılı Yasa'nın 3 üncü maddesinin (b) bendinde yer almış bulunan "örf ve âdetlerine bağlı, milliyetçi" ibarelerinin iptali gerekir.

II. 1750 SAYILI YASA'NIN YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU İLE İLGİLİ HÜKÜMLERİ:

1) Yasa'nın 4 üncü maddesi:

Bu madde hükmüne göre, Yüksek Öğretim Kurulu, Üniversitelerce:

a) Çağdaş bilim ve teknolojinin gereklerine,

b) Devlet kalkınma planının temel ilke ve politikalarına uygun olarak yön vermek amacı ile düzenlenmiş bir kuruluştur.

Yasa'nın 5 inci maddesi üzerindeki açıklamaların göstereceği gibi, Yüksek Öğretim Kurulu siyasal iktidarların ve çeşitli çıkar gruplarının etki alanı içinde bulunan üniversite dışı bir kuruluştur.

Anayasa'nın 120 nci maddesi ile üniversitelere verilmiş olan idari ve bilimsel özerkliğin ereği, Anayasa Mahkemesinin çeşitli kararları ile yerleşmiş içtihat ile de kanıtlandığı üzere, "..... siyasal çevrelerin ve özellikle iktidarın üniversite çalışma, öğretim ve eğitimi etkisi altında bulundurma yolunu kapamak ve üniversite çalışmaları ile öğretim ve eğitimi her türlü dış etkilerden uzak bir ortam içinde sürdürmektedir."

Esas: 969/31, Karar; 1971/3,

Anayasa'nın 120 nci maddesi hükmüne aykırı olması nedeni ile, 1750 sayılı Yasa'nın 4 üncü maddesinin iptali gerekir.

2) 1750 sayılı Yasanın 5 inci maddesi:

Bu madde hükmüne göre, yüksek öğretim kurulunun üyeleri arasında üniversite dışı makamlar tarafından seçilen kişiler vardır. Üniversite temsilcilerine gelince bunların arasında, özerk üniversitelerin temsilcilerinin yanı sıra "kendilerince seçilen organlar eliyle yönetilmeyen üniversitelerin" temsilcileri de yer almaktadır. Bu üniversitelerin, özel kanunları nedeni ile üniversite dışı güçlerin etkilerine açık olduğu, rektörlerin doğrudan doğruya veya dolaylı olarak, Hükümet tarafından atandığı bilinen gerçeklerdendir.

Yüksek Öğretim Kurulu gibi Üniversitelerin varlıklarını etkileyebilecek yetkilerle donatılmış bir kuruluşun dış etkilere tamamen kapalı olması gerekirdi. Halbuki incelediğim madde, bu kuruluşu tamamen dış etkilere açık bir hale getirmiştir.

Bu nedenlerle, 1750 sayılı Yasanın 5. maddesinin birinci ikinci üçüncü ve dördüncü fıkralarının iptali gerekir.

3) Yasa'nın 6 ncı maddesi:

Yüksek Öğretim Kurulunun görev ve vazifelerine ilişkin 6 ncı maddenin hükümleri incelendiğinde görülür ki, bu üniversite dışı kuruluşa üniversitelerin, bilimsel ve idari özerklikleri ile bağdaştırılamıyacak yetkiler verilmiştir.

Bu- bakımdan 6 ncı maddenin,

1. (a) bendinin sonundaki "ilgili kuruluşların senatolarınca tesbit edilen ideal kadrolarını dengeli bir şekilde düzenlemek" ibaresinin

2. (ç) bendinin tümünün ;

3. (e) bendinin tümünün;

4. (g) bendinin tümünün iptali gerekir.

4) Yüksek Öğretim Kuruluna icrai yetki veren diğer hükümler:

Yasanın çeşitli maddelerinin, Yüksek Öğretim Kurulu, üniversitelerin yönetimine ve bilimsel çalışmalarına karışma olanağına sahip kılınmış kılınmıştır.

A. Yasa'nın 22 nci maddesinin birinci fıkrası:

Bu fıkra hükmüne göre üniversitelere doçent olarak atanacaklar ancak yüksek Öğretim kurulunun göstereceği kadrolara atanabileceklerdir. Başka deyimle bu kurulca kadro göstermezse, atama mümkün olmayacak ve siyasal iktidarlar, bu hükümden yararlanıp diledikleri yerde kadro gösterecekler veya gösteremeyecekler ve böylelikle üniversiteler ve onların öğretim üyeleri üzerinden etki hatta baskı yapma olanağına sahip olacaklardır.

Bu nedenlerle Yasa'nın 22. maddesinin birinci fıkrasının iptali gerekir.

B. Yasa'nın 38 inci maddesinin birinci fıkrası:

E. Sayısı:1973/38

K. Sayısı:1975/23

Bu fıkra hükmü ile yüksek öğretim kuruluna, üniversite öğretim üye ve yardımcılarının çalışmalarına etkili olacak esasları saptama yetkisi verilmiştir. Bu durumu, özerklikle bağdaştırmak mümkün değildir.

Bu nedenle 38. maddenin birinci fıkrasındaki "ve esasları yüksek öğretim kurulunca tesbit edilecek belirli saatleri içinde görevleri başında bulunmakla yükümlüdür" hükmünün iptali gerekir.

C. Yasanın 43 ncü maddesinin altıncı fıkrası:

Bu fıkra hükmüne göre, yeni açılacak fakültelere yapılacak ilk atamalar, yüksek öğretim kurulunun talebi ile mümkün olabilecektir. Bu talep olmadıkça atama yapılamayacaktır. Bu hükmün de Anayasa'nın 120. maddesi ile bağdaştırılması olanağı yoktur.

Bu nedenle 43 üncü maddenin altıncı fıkrasının iptali gerekir.

D. Yasanın 52. maddesinin birinci fıkrası:

Üniversitelere giriş, Üniversitelerarası Kurul tarafından, "Yüksek Öğretim Kurulunun Önerileri dikkate almak suretiyle" düzenlenecektir. Başka deyimle, üniversiteler için hayati önem olan üniversiteye giriş sorunu, ve özellikle öğrenci sayısı, siyasal iktidarların diledikleri biçimde saptanacaktır. Halbuki bir üniversiteye alınacak öğrenci sayısının, hükümetlerin istediklerine göre değil, üniversitelerin imkânlarına göre, kendilerince saptaması gerekir. Üniversitelerin alacakları öğrenci sayıları saptanırken, onların bilimsel ve idarî özerkliklerini ortadan kaldıracı, dış müdahalelerin olmaması gerekir.

Bu nedenle 52 nci maddenin birinci fıkrasındaki "ve yüksek öğretim kurulunun önerileri" deyiminin iptali gerekir.

E. Yasanın 56 ncı maddesinin birinci fıkrası:

Bu fıkra hükmü ile, Yüksek Öğretim Kuruluna, üniversitelerin öğrencilerini ilgilendiren sosyal çalışmalar için plan ve programlara göre hareket etme yükümlülüğü getirilmiştir. Yüksek Öğretim kurulunun bu yetkisinin, Üniversite yönetimine dış güçlerin müdahalesi niteliğinde olduğu açıktır.

Bu nedenle Yasa'nın 56 ncı maddesinin birinci fıkrasındaki "yüksek öğretim kurulunun yapacağı plan ve programlar uyarınca" deyiminin iptali gerekir.

F. Yasa'nın 74 ncü maddesinin birinci fıkrası: Bu fıkra hükmü ile, üniversitelerde "döner sermaye işletmeleri" nin kurulması yüksek öğretim kurumunun onamasına bağlı tutulmuştur.

Bu hükmünde üniversite dışı güçlerin üniversitelerin yönetimine karışması olanağını sağlamaktadır.

Bu bakımdan 74 üncü maddenin birinci fıkrasındaki "ve yüksek öğretim kurulunun onayı" deyiminin iptali gerekir,

III. 1750 SAYILI YASANIN ÜNİVERSİTE DENETLEME KURULU İLE İLGİLİ HÜKÜMLERİ:

Üniversite Denetim Kurulu, "Devletin gözetim ve denetimini sağlamak amacı ile kurulmuş üniversite dışı bir kuruluştur. Ancak, Anayasa Mahkemesinin Esas: 1969/52 ve Karar: 1972/21 sayılı kararında belirtildiği gibi, "Devletin denetim ve gözetim yetkisi, Hükümetin yönetim özerkliği bulunan bir kuruluşun yönetim işlerine karışmasını haklı göstermez. Çünkü yönetime üniversite dışındaki bir organ veya yerin karışması durumunda, bir yandan üniversitenin kendisince seçilen organlar eliyle yönetildiğinden söz edilemeyeceği gibi, öte yandan Devletin gözetim ve denetiminin kabul edilmesiyle güdülen ereğin sınırları da aşılmış olur."

Bu nedenlerle, Yasa'nın 7 ve 8 inci maddeleri ile 61 inci maddesinin 7 nci fıkrasının iptali gerekir.

IV. 1750 SAYILI YASANIN 10 NCU MADDESİ:

Üniversitelerarası Kurulun, kuruluş ve işleyişine ilişkin bu maddenin iki hükmü üniversitelerin özerklikleri ile bağdaşamaz niteliktedir:

1) Birinci fıkra hükmüne göre, Üniversitelerarası Kurula bütün üniversitelerin temsilcileri katılacaktır. Halbuki ülkemizdeki üniversitelerin yarısına yakın bir kesimi, özel kanunlarındaki hükümler nedeni ile, Anayasa'nın 120 nci maddesi ile bütün Yüksek öğretim kurumlarına tanınmış olan özerklikten (Anayasa Mahkemesi Esas: 1969/52, Karar: 1972/21) yoksundur.

Siyasal iktidarların etki alanı içinde bulunan bu üniversitelerin temsilcilerinin, Anayasa'nın 120 nci maddesi ile özerklikleri güvence altına alınmış olan üniversitelerin yönetimlerine katılmasını, Anayasa'nın sözü edilen maddesi ile bağdaştırmak mümkün değildir.

Bu bakımdan, 10 uncu maddenin birinci fıkrasındaki "bütün üniversitel" deyiminin iptali gerekir.

2) Maddenin altıncı fıkrası, Millî Eğitim Bakanına, Üniversitelerarası Kurulu toplantıya çağırma yetkisi vermektedir; bu yetkinin, "üniversitelerin kendilerince seçilmiş organlar eliyle yürütüleceği" yolundaki Anayasal kuralla bağdaştırılması olanağı yoktur.

Bu nedenle, 10 uncu maddenin altıncı fıkrasındaki "gerekli hallerde Millî Eğitim Bakanı veya" deyiminin iptali gerekir.

V. 1750 SAYILI YASANIN 29 NCU MADDESİ:

Asistanlığa atanmada, atanma şartlarına ilişkin bu maddenin iki hükmü Anayasa'ya aykırı niteliktedir.

1) Maddenin (a) bendine göre, asistanlığa atanabilmek için "görev alacağı bilim dalında doktora veya tıpta uzmanlık diploması almak" gerekmektedir.

Üniversite asistanlığı dünyanın her yerinde olduğu gibi, ülkemizde de üniversite öğretim, üyeliği mesleğinin ilk basamağını teşkil eder. Ekonomik durumları ülkemizden çok ileri olan ülkelerde bile, asistan olmak için doktora şartı aranmaz. Bunun başlıca iki nedeni vardır:

a) Doktora veya tıpta uzmanlık diploması alabilmek için, yıllarca süren, masraflı bir öğrenim döneminden geçmek gerekir. Asistanlığa atanabilmek için, bu dönemin başarı ile geçirilmiş olması istenirse, asistanlık lisans diploması aldıktan sonra beş altı yıl daha öğrenciliğini sürdürebilecek malî olanağa sahip kişilerin tekeli altına girecektir. Başka deyimle, fakülteyi aynı derece ile bitirmiş (yani aynı hukukî durumda bulunan) ve asistan olmak isteyen iki kişiden, malî durumu elverişli olan asistanlığa atanma olanağına kavuşacaktır.

b) Asistanlığa atanabilmek için doktora veya tıpta uzmanlık diploması alınmış olmanın bilimsel gereği yoktur. Aksine, lisans diploması almış ve üniversite öğretim üyesi olmak isteyen bir gencin, akademik hayatına hemen başlamasında ve doktora çalışmalarını asistanlığı sırasında yapmasında büyük yarar vardır. Asistanların doktora çalışmalarını diğer doktora öğrencilerinden çok daha büyük bir titizlikle ve disiplin içinde yürüttükleri bir gerçektir.

Böylelikle, yasanın söz konusu edilen hükmü, bir yandan eşitlik ilkesini zedelerken diğer yandan "bilimsel gereklere ve kamu yararına" aykırı bir durumun doğmasına sebep olmuştur.

Anayasa Mahkemesi, Esas: 1965/32, Karar: 1963/3 sayılı kararında, üniversitelerin "kendi öğretim üyeleri ile yardımcılarının görevlerini, bu görevlerin gerektirdiği nitelikleri kendisi tespit edebilmeli..." demektedir. 1750 sayılı Yasanın hazırlanması sırasında çeşitli üniversitelerimizin senatoları, kamu oyuna açıkladıkları görüşlerinde, asistanlığa atanabilmek için lisans diplomasının yeterli olduğunu oybirliği ile savunmuşlardır.

Bu bakımlardan 1750 sayılı Yasanın, Anayasa'nın eşitlik ilkesine olduğu kadar üniversitelerin bilimsel özerkliklerine de aykırı olan 29 uncu maddesinin (a) bendinin iptali gerekir.

2) Maddenin (ç) bendi öğrenciliği sırasında disiplin cezası almış kişilerle haklarında disiplin cezası verilmemiş, hatta kovuşturma yapılmış, bazı kişilerin asistanlığa atanmaları önlenmektedir.

Maddenin (ç) bendinin öngördüğü kişilerin Devletin herhangi bir görevine, bu arada, akademilerde asistanlığa veya asistanlık kademesinden geçmeden üniversite öğretim üyeliğine atanması mümkün iken üniversite asistanlığına atanmamasını makul gösterecek bir sebep bulmak zordur.

Üniversiteleri diğer kamu tüzel kişilerden daha kötü duruma düşüren bu hüküm, disiplin cezası almış kişiyi aynı suçundan dolayı ikinci defa cezalandırmakta ve üniversiteye asistan olmak isteyen kişi ile akademiye asistan olmak isteyen kişi arasında, eşitlik ilkesine aykırı bir durumun doğmasına sebep olmaktadır.

Bu nedenlerle yasanın 29 ncu maddesinin (ç) bendinin iptali gerekir.

VI. 1750 SAYILI YASANIN 30. MADDESİNİN İKİNCİ FIKRASI:

Bu fıkra hükmüne göre, asistanlığa atanan kişinin, hiç bir Devlet memuriyetinde olmadığı şekilde, bir tür mukaveleli personel imişçesine, ikişer yıllık sürelerle atanacağı hükme bağlamıştır.

Bu hükme göre, iki yıllık sürenin sonunda asistan yeniden atanmayabilecek ve böylelikle görevine kanun hükmü ile son verilmiş olacaktır. Yine bu hüküm nedeni ile, asistan, doçent olana kadar yeniden atanamama kuşkusu içinde, diğer Devlet memurlarının ve bu arada akademi asistanlarının sahip oldukları güvenceden yoksun olarak çalışmalarını sürdürmek zorunda kalacaktır. Böyle bir baskı altında bulunan üniversite asistanının Anayasa'nın 120 nci maddesinin dördüncü fıkrasının öngördüğü şekilde "serbestçe araştırma ve yayın" yapabileceğini düşünmek bile mümkün değildir.

Bu nedenlerle, yasanın 30 uncu maddesinin ikinci fıkrasının iptali gerekir.

VII. 1750 SAYILI YASANIN 38 NCİ MADDESİNİN DÖRDÜNCÜ FIKRASI:

Bu fıkra, öğretim üyelerine resmi çalışma saatleri dışında serbest meslek icra edebilme imkânını sağlamaktadır. Ancak, bu imkânı düzenleyen hüküm, "kişilerin kanun önünde eşit olmalarını" sağlayan anayasal kuralı, bazı öğretim üyelerinin aleyhine zedelemiştir.

Örnek olarak, Tıp ve Hukuk Fakültelerinin öğretim üyelerinin 38 inci maddenin dördüncü fıkrasından yararlanma imkânları incelenecek olursa, şöyle bir durum ortaya çıkacaktır:

a) Tıp Fakültesi öğretim üyeleri, resmî çalışma saatleri dışında, öğleden sonra ve gece, muayenahanelerinde özel hastalarını kabul edebilecekler, gerekli konsültasyonlara katılabilecekler, ameliyat yapabilecekler, hasılı mesleklerinin bütün icaplarını yerine getirebileceklerdir.

b) Hukuk Fakültesi öğretim üyeleri ise, aynı şekilde serbest meslek icra etmek istedikleri takdirde, mesleklerinin uygulanmasının en önemli bölümünü teşkil eden duruşmaya çıkma imkânından ve dolayısıyla 38 nci maddenin dördüncü fıkrasının öğretim üyelerine sağladığı serbest meslek icrası imkânından, fiilen mahrum kalacaklardır.

Böylelikle aynı hukuki statüye tabi olan öğretim üyeleri arasında kanun önünde eşitlik ilkesine aykırı bir durum ortaya çıkmıştır.

Bu nedenle yasanın 38 nci maddesinin dördüncü fıkrasının iptali gerekir.

VIII. 1750 SAYILI YASANIN 43 NCÜ MADDESİNİN ÜÇÜNCÜ FIKRASI:

Bu madde hükmüne göre, bir üniversite içindeki fakülte, yüksek okul ve okulların kurulması, birleştirilmesi veya kaldırılması Millî Eğitim Hakanının onamına bağlanmıştır.

Yukarıda belirtilen işlemler, üniversitelerin bilimsel gereklere göre yapacakları idarî işlemlerdir. Bu işlemlerin geçerliliğini, Millî Eğitim Bakanının onanımına tabi kılmak üniversitelerin bilimsel ve idarî özerklikleri ile bağdaştırılmaz.

Bu nedenle yasanın 43 ncü maddesinin üçüncü fıkrasının iptali gerekir.

IX. 1750 SAYILI YASANIN 57 NCİ MADDESİ:

Bu madde öğrencilere ucuz kitap sağlamak amacı ile düzenlenmiş, lâkin bu amaç aşılarak öğretim üye ve yardımcılarının hatta herkesin, Anayasa ile güvence altına alınmış olan

bir takım hakları ortadan kaldırılmıştır. Gerçekten de 57 nci madde öğretim üye ve yardımcılarını "ders aracı olarak kullanılacak" kitap ve teksirler kendi hesaplarına bastırmasını yasaklamıştır.

Anayasanın 20 nci maddesinin birinci fıkrası, 24 ncü maddesi ve 120 nci maddesinin dördüncü fıkrasının hükümlerine aykırı olan, yasanın 57 nci maddesinin iptali gerekir.

X. 1750 SAYILI YASANIN 66 NCI MADDESİNİN ÜÇÜNCÜ FIKRASI:

Bu fıkra hükmüne göre, zabıta "suç ve suçluların kovuşturulması için hiç bir davet izne bağlı olmaksızın" üniversite binalarına ve eklerine girebilecek ve durumdan ilgili üniversitenin rektörünü veya fakültenin dekanını haberdar etmeyebilecektir.

Gerçekten kişilere olduğu kadar özel veya kamu tüzel kişilere ait binalara, zabitanın suç ve suçluları kovuşturmak için hangi usullerle girebileceği, başta Anayasa olmak üzere, çeşitli yasalarla belirtilmiştir.

Bu yasalardan hiç birisinde zabıtaya 66 ncı maddenin üçüncü fıkrasındaki kadar sınırsız, keyfiliğe yol açabilecek ve baskı aracı olarak kullanılmaya elverişli hüküm yer almamıştır. Sözü edilen hüküm neticesinde siyasal iktidarlar, diledikleri her an, suç ve suçlu kovuşturma bahanesi ile zabıtayı üniversiteye sokabilecek ve bu özerk kuruluşun başında bulunan kişileri durumdan haberdar etmiyebileceklerdir. Buna karşılık zabıta bir kovuşturmayı yürüttüğü iddiası ile sınıflara, laboratuvarlara, seminer odalarına ve üniversitelere öğretim üye ve yardımcılara çalışma odalarına girip araştırmalarda bulunabilecektir. Bu hükmü Anayasanın 16 ncı maddesindeki güvence ile bağdaştırmağa imkân yoktur. Diğer taraftan bu hüküm, "özerk kamu tüzel kişisi" üniversite ile diğer kişiler arasında, üniversite aleyhine eşitlik ilkesine aykırı bir durum ortaya çıkmıştır.

Bu nedenlerle Yasa'nın 66 ncı maddesinin üçüncü fıkrasının iptali gerekir.

XI. 1750 SAYILI YASANIN 69 ncu MADDESİ:

1488 sayılı Yasa ile Anayasa'ya eklenmiş olan yedinci fıkra, "üniversitelerle onlara bağlı fakülte, kurum ve kuruluşlarda öğrenim ve eğitim hürriyetlerinin tehlikeye düşmesi ve bu tehlikenin üniversite organlarıncı giderilmemesi halinde Bakanlar Kurulunun üniversitelerin yönetimine el koyabileceği hükmünü getirmiştir.

Anayasa Mahkemesi, Esas: 1971/40, Karar: 1971/82 sayılı kararında şöyle demektir: 3..... Anayasa'nın değişik 120 nci maddesinin son fıkrasında öngördüğü olağanüstü durumlarda, Bakanlar Kuruluna yönetime elkoymasına izin vermesinin ereği dahi, yalnızca öğrenim ve öğretimin özgürlük ve güvence içinde, çağdaş bilimin nesnel ölçüleri uyarınca gerçekleşmesini sağlamaktır."

Bu duruma göre, elkoyma ile ilgili hükümlerin Anayasa'nın kurallarına ve yapılan değişikliğin ereğine aykırı, onu aşıcı nitelikte olmaması gerekirdi.

Halbuki aşağıda açıklanacağı üzere 69. uncu maddenin bazı kesimleri, Anayasaya aykırı olarak düzenlenmiştir.

1) Birinci fıkrada "üniversitelerle onlara bağlı kuruluşlar ve kurumlarda veya bir üniversiteye bağlı olmayan fakültelerde, öğrenim ve öğretim hürriyetlerinin tehlikeye düşmesi ve bu tehlikenin üniversite organlarınca önlenmemesi; veya üniversite organlarınca alınan tedbirlerin gereken sonucu vermemesi" hali el koyma sebebi olarak gösterilmiştir.

Fıkranın ilk kesimi Anayasa hükmünün dışına taşan niteliktedir; zira Anayasa'nın öğrenim ve öğretim hürriyetlerinin içine düştüğü tehlikenin üniversite organlarınca (giderilmemesi) halini elkoyma sebebi diye saptadığı halde, yasa (tehlikenin önlenmemesi) halini de elkoyma sebebi olarak kabul etmiştir. Bu hale göre, üniversitede Öğrenim ve Öğretim hürriyetlerinin tehlikeye düştüğü her an, Bakanlar Kurulu yönetime "tehlike önlenmediği" gerekçesi ile ve üniversite organlarının herhangi bir tedbir almasına vakit bile bırakmadan yönetime elkoyabilecektir.

Fıkranın ikinci kesiminde ise, Bakanlar Kurulu, üniversite organlarını aldığı tedbirlerin gereken sonucu vermediği kanaatine vardığı zaman, yönetime elkoyabilecektir. Üniversitelere 1750 sayılı Yasa ile verilen yetkiler içinde, bir yıla kadar üniversiteyi kapama yetkisi de vardır ve üniversite makamları kapama kararı verdikleri zaman, bu karar derhal en büyük mülkî amire bildirilecek ve kapatılmış olan üniversite ve fakültelerin bina ve eklentileri güvenlik kuvvetlerince muhafaza altına alınacaktır. (Madde 68). Üniversite organları gereken tedbirleri almazsa elkoyma Anayasa'nın emri olarak uygulanacaktır. Lâkin gerekli tedbirler alındıktan sonra ve binalar güvenlik kuvvetlerinin muhafazasına verildikten sonra, Bakanlar Kurulunun "gerekli sonuç alınamadığı" iddiası ile yönetime elkoyması Anayasa'nın 120. maddesinin hükmüne aykırıdır.

Bu nedenle, 69 uncu maddenin birinci fıkrasının iptali gerekir.

2) 69 uncu maddenin ikinci fıkrası ise, üniversite ile öğrenim ve öğretim hürriyetlerinin tehlikeye düşmesi ile hiç ilgisi olmayan nedenle Bakanlar Kuruluna yönetime elkoyma yetkisi verilmiştir.

Bu nedenle, fıkranın "Anayasa'da yer alan hak ve hürriyetlerden, herhangi birisinin insan hak ve hürriyetlerinin veya Türk Devletinin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü veya dil, ırk, sınıf, din ve mezhep ayrımına dayanarak nitelikleri Anayasaca belirtilen Cumhuriyeti ortadan kaldırmak kasdı ile kullanılması" ibaresinin iptali gerekir.

Anayasa'nın 120 nci maddesinin yedine: fıkrası elkoyma kararının "hemen" Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik toplantısının onamına sunulacağını emrettiği halde, yasa'nın 69 uncu maddesinin ikinci fıkrası bu onama işini, elkoyma kararının Resmî Gazete'de yayımlanmasından sonra 48 saat içinde yapılacağını hükme bağlamıştır. Böylelikle Bakanlar Kuruluna, elkoyma kararı yasama organınca onaylanmadan evvel üniversiteye müdahale etmek olanağı sağlamak istenmiştir. Bu durumun Anayasa'nın 120 nci maddesinin son fıkrası hükmü ile bağdaştırılması olanağı yoktur.

Bu nedenle, Yasa'nın 69 uncu maddesinin ikinci fıkrasındaki "yayımlanmayı müteakip 48 saat içinde" deyiminin iptali gerekir.

XII. 1750 SAYILI YASANIN 70 NCİ MADDESİ:

Yukarıda XI No. lu bentte belirtildiği üzere, Anayasa'nın 120 nci maddesinin son fıkrasının ereği üniversitelerde tehlikeye düşmüş öğrenim ve öğretim hürriyetlerini, bu

tehlikeden kurtarıp "öğrenim ve öğretimin hürriyet ve teminat içinde, çağdaş bilim ve teknolojinin gereklerine" uygun olarak yürütülmesini sağlamaktır. Elkoyma halinde, Bakanlar Kuruluna tanınacak yetkilerin bu ereği aşmaması gerekirdi.

Halbuki Yasa'nın 70 inci maddesi ile Bakanlar Kuruluna verilen yetkiler, bu ereği aşmış ve üniversite yöneticileri ile öğretim üye ve yardımcılarını daimî bir baskı altında tutmağa yönelir iştir. Zira maddenin okunmasından da anlaşılacağı üzere 70 nci maddenin hükümleri sayesinde, siyasal iktidarlar hoşlanmadıkları üniversite yöneticisi veya öğretim üye veya yardımcılarını görevlerinden uzaklaştırmak olanağına kavuşturulmuşlardır.

Yakandaki XI No.lu bentte açıklandığı üzere, 69 uncu maddenin hükümlerine göre, ne vakit ve hangi siyasal iktidar zamanında gerçekleşeceği önceden kestirilemeyecek elkoyma kararı sonunda olaylarla ilgili olmasalar bile "gerekli görülecek" üniversite mensuplarının görevlerinden uzaklaştırılması tehlikesi mevcuttur. Bu daimi baskı altında bulunan öğretim üye ve yardımcılarının akademik hürriyetlerinden serbestçe araştırma ve yayın yapma olanaklarından yararlanabilmeleri bir tür "kahramanlık" olacaktır. Halbuki demokratik düzenin, Anayasamız ve özellikle Anayasa'nın 120. maddesinin "kahramanlığa zorlanmadan" fikirlerini, bilim ve sanatı yapabilmeleri ve üniversitelerin dış etki ve baskılara kapalı olarak çalışabilmelerini sağlamaktır.

70 nci maddenin ikinci fıkrası ise, Bakanlar Kurulunun yetkilerinin etkilerini, Anayasa bu yetkileri elkoyma süresi ile sınırladığı halde, elkoymanın sona ermesinden sonra da sürdürmekte ve görevinden uzaklaştırılmış olan üniversite mensuplarının görevlerine dönebilmelerini "suçsuzluklarını ispat etmeleri" şartına bağlamış bulunmaktadır.

Bu nedenlerle Yasa'nın 70. maddesinin birinci fıkrasının (a), (b), (c) bentleri ile ikinci fıkrasının iptali gerekir.

XIII. 1750 SAYILI YASANIN 72 nci MADDESİNİN (c) BENDİ İLE 73 ncü MADDESİNİN BİRİNCİ FIKRASI:

Bu hükümlerle üniversite öğretiminin paralı olması esası getirilmiştir.

Buraya Millî Eğitim Temel Kanunu dolayısıyla sunulmuş olan dilekçenin "paralı yüksek öğretim" le ilgili bölümünün gerekli değişikliği yapıldıktan sonra eklenmesi gerekmektedir.

Başarılı olan fakat maddî imkânları elverişli bulunmayan öğrencilerin kayıt ücreti, sınav harcı gibi her türlü öğrenim giderleri, burs, kredi, yatılılık ve benzeri yollardan sağlanır" biçimindeki kuralla akçalı ayrılığın kaldırılması nasıl mümkün değilse, Anayasamıza aykırılık nasıl giderilmezse, "öğrencilerden alınacak harçların maddeye dökülmesi de yersizdir. Maddî imkânları elverişli olmayan öğrencilerin öğrenime başlaması, devamı, "başarı" şartına bağlanmakta, maddî imkânı olanlar ise hiç bir sınırlamaya bağlı tutulmaksızın, "başarı" şartı aranmaksızın öğrenime devam edebilmektedir. Eşitsizlik açıkça ortadadır. Harç yüzünden öğrenimi bırakmak tehlikesi de vardır. İstenen harcı sağlayamayan öğrencinin psikolojik durumlardan maddî durumlara kadar olumsuz etkilere açık kalması kuvvetle muhtemeldir. Bunun başarıya yansımaları mutlaklıktır. Daha başarısız ama, maddî imkânı yerinde olan ise öğrenimini bunalmışız sürdürebilecektir.

Bu nedenlerle 1750 sayılı Yasanın 72 nci maddesinin (c) bendi ile 73 üncü maddesinin birinci fıkrasındaki "Kanunun 6 ncı maddesinin (f) fıkrasına göre öğrencilerden alınacak ücret

ve harçlar, yıllık 3.000 lirayı geçmemek üzere her üniversitede kurulacak öğrenci fonuna yatırılır" hükmünün iptali gerekir.

XIV. 1750 sayılı Yasanın 82 nci maddesinin ikinci fıkrası ile 83 üncü maddesi:

Bu hükümler, ülkemiz üniversitelerinden bazılarının Anayasa'ya aykırı durumlarını sürdürmeğe ve adı geçen üniversitelerin, yürütme organının etkisi altında çalışmalarına yol açan çeşitli yasa hükümlerinin saklı tutulmasına yönelmiştir.

Anayasa Mahkemesinin, Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademilerine ilişkin 1184 sayılı Yasanın bazı hükümlerinin iptaline İlişkin kararında (Esas: 1969/52, Karar: 1972/21) açıklandığı gibi "... bir yüksek, öğretim kurumunun Anayasanın değişik 120 inci maddesi kapsamına giren üniversite niteliğinde bir örgüt sayılması için, o kurumun benimsendiği öğretim yöntemi ve özellikle onu bitirenlere sağlanan haklar ve olanaklar bakımından üniversitelere eşit durumda olması gerekmektedir. Gerçekten, Anayasa Kuyucunun üniversitelere yönetim ve bilim özerkliğini tanımak ve üniversitelerin kuruluşunu Devlet tekeline almakla varılmasını istediği erek, toplumunun kilit yerlerinde görev alan kişilerin herhangi bir siyasî çevrenin ve yarar topluluğunun etkisi altında kalmaksızın yalnızca çağdaş bilimin isterlerine uygun biçimde yetiştirilmiş bulunması, başka deyimle, toplumun kilit yerlerinde görev alarak ulusun alinyazısı üzerinde etkili işler veya işlemler yapabilecek kişilerin, yansızlığı sağlanmış olmayan kurumlarda yetiştirilmesinin önlenmesidir. Demek ki toplumun kilit yerlerinde görev alacak kişileri yetiştirmek üzere kurulmuş olup yetiştirdiği kişilere böyle önemli yerlerde görev alma yetkisi sağlayacak olan diplomalar veren yüksek öğretim kuruluşları üniversite adını taşımasalar bile, üniversite görevi yapan ve Anayasanın değişik 120. maddesinin az önce belirtilen kuruluş ereklerine göre bu madde kapsamına girmesi gereken üniversite niteliğinde örgütler sayılmalıdır". Bu nedenlerle "Üniversite" adını taşıdıkları halde bazı üniversiteleri Anayasanın değişik 120. maddesinin kapsamı dışında bırakmağa yönelmiş olan, 1750 sayılı Yasanın 82. maddesinin 2 nci fıkrası ile 83 üncü maddesinin tümünün iptali gerekir.

XV. 1750 sayılı Yasanın geçici 1 inci maddesinin 3 üncü fıkrası:

Bu fıkra hükmü ile Üniversiteler Kanununun öngördüğü yollardan, sınavlardan geçmemiş bazı kişilere, dolaylı yoldan "üniversite profesörü" ve "üniversite doçenti" unvanları ve bu unvanları sağladığı yetkiler verilmektedir. Anayasa Mahkemesinin Esas: 1969/48, Karar: 1971/5 sayılı kararında da ayıklandığı üzere, "bilimsel özerklik, en başta üniversitenin kendi öğretim üyelerinin ve yardımcılarının kendi, olağan usulleri ve ölçülerinde yine kendisi tarafından seçilmesi temeline dayanır."

Yasa koyucu 1750 sayılı Yasanın geçici birinci maddesinin üçüncü bendi ile, bilimsel özerkliğe olduğu kadar idarî özerkliğe de aykırı bir şekilde bazı kişilere "üniversite profesörü ve doçenti" unvan ve yetkilerini vermekle Anayasa'nın 120 nci maddesine aykırı bir hüküm getirmiştir.

ODTÜ'ndeki yürürlük Öncesi ivedili uygulamaların fazlalığı amaca ve öze aykırı olduğu gibi, geçici maddenin yapısı kazanılmış haklar da aleyhte etkilenmiştir.

Bu nedenle, yasanın geçici 1 inci maddesinin üçüncü fıkrasının iptali gerekir.

XVI. 1750 sayılı Yasanın geçici ikinci maddesi:

E. Sayısı:1973/38

K. Sayısı:1975/23

Bu madde, yasanın 54 üncü maddesinde düzenlenen öğrenim süresini, yasa yürürlüğe girdiği günde üniversitede öğrenci bulunanların yararına olarak, uzamak için kabul edilmiş olup, bu öğrencilere iki yıllık ek bir süre tanınmıştır.

Maddenin gerekçesinden, bu gibi öğrencilerin kazanılmış haklarının gözetilmesi düşüncesinden hareket edildiği anlaşılmaktadır.

Ancak, maddenin düzenleniş biçimi, sözü edilen öğrenciler arasında eşitliğe aykırı bir durumun doğmasına sebep olmuştur.

Bilindiği üzere, 1750 sayılı Yasa'nın yürürlüğe girmesinden önce fakültelerin çoğunda, öğrencilerin sınav hakları veya öğrenim süreleri herhangi bir kısıtlamaya bağlanmamıştı. Bu nedenle fakültelerimizde 1750 sayılı Yasanın öngördüğü süreyi geçirdiği halde öğrenimini tamamlamamış öğrenciler vardır. Örneğin, normal öğrenim süresi dört yıl olan bir fakültede, yasanın 54 üncü ve geçici 2 nci maddelerinin hükümleri ile tanınmış 8 yıllık süre geçtiği halde öğrenimlerini tamamlamamış öğrenciler bulunmaktadır. Bunların durumları 1750 sayılı Yasanın yürürlüğe girmesinden önceki hukuk kurallarına uygundur.

Yasanın geçici 2 nci maddesi, yasada yer almamış olsa idi, 54 üncü madde hükümleri üniversiteye yeniden yazılacak öğrencilere uygulanacak ve eski öğrencilerin durumları, yasanın özüne uygun şekilde ve eşitlik ilkesini zedelemeyen, yönetmelikle düzenlenebilecekti. Halbuki geçici ikinci madde böyle bir düzenleme olanağı ortadan kaldırmış ve halen öğrenci olanların bir kısmına öğrenimlerini tamamlama olanağını sağlarken diğer bir kısmını bu olanaktan yoksun bırakmıştır.

Bu nedenlerle Yasanın geçici 2 nci maddesi hükmünün iptali gerekir.""